

Τί σημαίνει η λέξη «Γραικύλος»;

Ο ελληνικός χαρακτηρισμός «Γραικύλος» είναι απόδοση του λατινικού χαρακτηρισμού *Graeculus*, ο οποίος με τη σειρά του είναι υποκοριστικό του εθνικού ονόματος «*Graecus*» που χρησιμοποιούσαν οι Ρωμαίοι για τους Έλληνες. Γραικύλος, αποκαλείται ο Έλληνας που είναι ανάξιος της εθνικής του παραδόσεως, ο ξεπεσμένος, παρηκμασμένος Έλληνας, συνήθως δουλοπρεπής προς τους ξένους. Πρόκειται δηλαδή, για έναν καθαρά υποτιμητικό χαρακτηρισμό των Ελλήνων.

Στην αρχή της ρωμαϊκής κατάκτησης, η ρωμαϊκή κατοχή, παρά την μετρημένη επιβολή εξουσίας και την ψυχραιμη αυτοσυγκράτηση με την οποία αρχικά εφαρμόστηκε στους Έλληνες, δεν έπαυε να είναι σκλαβιά. Ήταν μόνο θέμα χρόνου οι Έλληνες σκλάβοι, όμηροι και μετανάστες, να κατακλύσουν τη Ρώμη. Κινημένοι από τις στερήσεις αναζητούν οποιοδήποτε επάγγελμα για να επιβιώσουν, με αποτέλεσμα να τους περιφρονούν οι Ρωμαίοι, να τους ονομάζουν *Graeculus*, δηλαδή μικρούς Έλληνες, που παριστάνουν ότι γνωρίζουν τα πάντα. Λένε οι Ρωμαίοι: «*Omnia novit Graeculus esuriens; in coelum jussuris, ibit*» (Τα πάντα γνωρίζει ο πειναλέος Γραικύλος, και στον ουρανό αν τον διατάξεις να πάει, θα πάει).

Αργότερα όταν οι αδικίες και οι καταχρήσεις των Ρωμαίων σε βάρος των κατακτημένων έγιναν σύνηθες φαινόμενο, πρέπει να πήρε την τελική της μορφή η έννοια του Γραικύλου. Οι Ρωμαίοι συγγραφείς καταλογίζουν στον Γραικύλο γενικά ότι είναι αργόσχολος και κόλακας της εξουσίας και ακόμη ότι είναι νωθρός, ράθυμος, φλύαρος και απρεπής.

Το λατινικό υποκοριστικό μαρτυρείται σε πενήντα περίπου χωρία Λατίνων συγγραφέων, από τα χρόνια του Κικέρωνα μέχρι σχεδόν τον 4ο αιώνα μ.Χ. Το ελληνικό υποκοριστικό με εξαίρεση μια μαρτυρία του Δίωνος Κασσίου, δεν εντοπίζεται στην αρχαία ελληνική και στη βυζαντινή γραμματεία ως τον 10ο αιώνα.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι το όνομα *Graeculus* είναι, μαζί με το όνομα *Roenuus* (=«Καρχηδονίσκος»), τα μόνα υποκοριστικά εθνικών χαρακτηρισμών που περιέχει η λατινική γλώσσα. Δεν είναι φυσικά τυχαίο το γεγονός ότι τα δύο αυτά υποκοριστικά αφορούν τους δύο μεγαλύτερους αντιπάλους της Ρώμης, τους

οποίους υπέταξε η ρωμαϊκή λόγχη με πολύ μόχθο και αίμα.

Ο Κικέρωνας πιθανολογείται ως ο «πατέρας» αυτού του επιθέτου (Graeculus). Αυτό αληθεύει υπό την έννοια ότι ο διάσημος αυτός Ρωμαίος πολιτικός και ρήτορας χρησιμοποιεί τον όρο αυτόν στο έργο του επανειλημμένα (16 φορές!).

Οι Graeculi κατά τον Κικέρωνα:

- Είναι κατ' αρχήν «παραμυθάδες»: Οι Γραικύλοι πλάθουν πολλές ιστορίες· σε μια από αυτές παρουσιάζουν κάποιον πως αυτοκτόνησε από ένα υψηλό τείχος, όχι γιατί του συνέβη κάτι δυσάρεστο, αλλά γιατί είχε διαβάσει ένα σοβαρό και μεγαλόπρεπο βιβλίο του Πλάτωνα με θέμα τον θάνατο (Pro Scauro 3-4).
- Ταυτόχρονα είναι ανόητοι: *«Ο σοφός δεν θέλει να αντιμετωπίζεται από τους ανόητους με τρόπο ώστε όσοι τον ακούν είτε να τον θεωρούν βλάκα και Γραικύλο είτε (...) να φέρουν βαρέως που είναι οι ίδιοι βλάκες»* (De oratore 1, 221).
- Είναι ένα μείγμα τεμπελιάς, φλυαρίας και πολυμάθειας: *«Με βάζετε να απαντήσω σε μια ερωτησούλα, σαν να είμαι κανένας Γραικύλος, τεμπέλης και πολυλογάς και ίσως πολύξερος και πολυδιαβασμένος»* (De oratore 1, 162).
- Είναι ακατάλληλοι ως δικαστές (5, Philipp. 12), απαράδεκτοι στις συνελεύσεις τους (Pro Sestio 126), παρατρεχάμενοι και κόλακες των ισχυρών (Pro Milone 55).
- Δυο από αυτούς, που χάρη στο φίλο τους Καίσαρα έγιναν Ρωμαίοι πολίτες, είναι «τιποτένιοι Γραικύλοι» (13. Philipp. 33).

Το αρνητικό φορτίο του χαρακτηρισμού Graeculus στον Κικέρωνα επιβεβαιώνεται και υπογραμμίζεται από το γεγονός ότι χρησιμοποιείται επίσης και εναντίον ενός γνήσιου Ρωμαίου, του Βέρρη, ο οποίος είχε αρπάξει από τις Συρακούσες ένα άγαλμα της Σαπφούς. Ταυτόχρονα αποδεικνύεται ότι για τον Κικέρωνα είναι διαφορετικό πράγμα οι «πολύξεροι Γραικύλοι» και διαφορετικό η ελληνική τέχνη και παιδεία: *«(Το άγαλμα της Σαπφούς) είχε έξοχη κατασκευή και στη βάση του έφερε χαραγμένο ένα καταπληκτικό επίγραμμα. Εκείνος ο πολύξερος και Γραικύλος (ο Βέρρης) που τάχα τα γροικάει αυτά σε βάθος και μόνος αυτός τα καταλαβαίνει δεν θα είχε αρπάξει το άγαλμα αυτό, αν γνώριζε έστω κι ένα γράμμα ελληνικό»* (2. In Verrem 4, 127).

Η άποψη του Κικέρωνα στην παραπάνω περίπτωση θυμίζει την ανάλογη στάση κάποιων σύγχρονων Ευρωπαίων: Ενώ είναι θερμός θαυμαστής της αρχαίας ελληνικής σκέψης και λογοτεχνίας, περιφρονεί τους σύγχρονούς του Έλληνες και σ' αυτό ασφαλώς είχαν και οι τελευταίοι αρκετή ευθύνη. Τελικά όμως η όλη υπόθεση κατέληξε «μπούμερανγκ» για τον ίδιο: Ανάμεσα στα άλλα παρατσούκλια του (π.χ. Κικέρκουλος, δηλ. «Κικερούλης», Κικεράκιος και Κικερίσκος) μαρτυρείται και ο χαρακτηρισμός Γραίκουλος ή Γραίκος (Δίων Κάσσιος 46, 18, 1 και Πλούταρχος, Κικέρων 5), προφανώς εξαιτίας της ελληνομάθειάς του. Το ίδιο παρατσούκλι έμελλε να χρησιμοποιηθεί, λίγο αργότερα, και για τον κατ' εξοχήν ελληνομαθή Ρωμαίο αυτοκράτορα, τον Αδριανό (Script. Hist. Aug., Spartians, Hadr. 1,5).

Με τον Κικέρωνα, τον «ευρετή» και κεντρικό χρήστη του υποκοριστικού Graeculus ο χαρακτηρισμός αυτός πολιτογραφήθηκε ως δόκιμος όρος της ρωμαϊκής πολιτικής ορολογίας με αρνητικές συνδηλώσεις για τον ελληνικό κόσμο, ενώπιον του οποίου οι Ρωμαίοι ένιωθαν συμπλέγματα κατωτερότητας και ταυτόχρονα ανωτερότητας.

Πηγές

el.wiktionary.org | asxetos.gr | tovima.gr (Δημήτρης Νικήτας)